

ЛИЖНЕВИК REVUE HEVDOMADAIRE **UKRAINIENNE** **TRIDEN'T**

Число 44 (150), рік вид. IV. 11 листопаду 1928 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 11 листопаду 1928 р.

Часом у дрібному факті, як у краплині води сонце, одбивається ціле життя. Непомітна на око звістка, що проз неї легко пройти її не зауваживши, коли з обов'язку переглядаєш безмежно нудні простирадла совітських офіціозів, кількома влучними словами часом викриває ту страшну дійсність, яку старанно ховають од Європи за пишно розмальованим по всіх правилах комуністичного мистецтва фасадом СССР всесвітні дурисвіти.

Таку дрібну, але показну звістку з «Прол. Пр.» (ч. 250 з 26. X) про останній призов на Україні подаємо ми в сьогоднішньому огляді преси. Медичний огляд виявив, що відсоток забракованих з призовного контингенту досягає 50 і навіть 60. За цією сухою цифрою ховається справді страшна річ, виявляючи той загрозливий стан, в якому опинилося народне здоров'я на Україні.

Вже велика війна, революція, довга і тяжка кривава боротьба з московськими напасниками підірвали фізичні сили населення і надщербили його психику. Совітська влада зустріла добрий ґрунт для своїх нелюдських експериментів. Вся система окупантського правління та хазайнування на Україні з її терором, грабуванням та руйнацією народнього хазайства дала гіркі наслідки, призвівши кільки год тому до страшного голоду, що взяв з собою мільйони жертв і тепер знов навис чорною хмарою над півднем нашої землі. Нечуваний розвиток пошесних хвороб, з надзвичайно високою смертністю, означає перемогу й панування окупантів. От і тепер на Україні розростається епідемія

червеного тифу («Комун.» ч. 236 з 10. Х.). Та найпишнішим квітом процвіло десятилітнє поневолення нашого краю в нечуваному розрості алкоголізму, розпусти, поширенню венеричних хвороб та сухотів. В «Прол. Пр.» ч. 245 з 20 жовтня знаходимо жахливі цифри щодо зросту алкоголізму по всьому совітському союзу, що з його не творить винятку й Україна: проти 800.000 горілки і 17,5 мільйонів відер пива, що їх було випито року 1923-24, рік 1927-28 приніс: горілки — 41,5 мільйони, пива — 34 мільйони відер. Та воно инакше і не може бути за п'яного бюджету, що на прославленій «риковці» намагається збудувати свою розхитану рівновагу. «Комуніст» ч. 237 з 11 жовтня повідомляє про велике зростання венеричних захворювань у Харькові, додаючи до того, що засобів боротьби з цим лихом не вистачає. Це-ж у столиці, а ще гірше на провінції. І трапляються страшні села, майже наскрізь перейняті пранцями, як от село Красилівка, Іванівського району на Київщині, де на цю страшну хворобу хворіє 80% населення («Прол. Пр.», ч. 246 з 21 жовтня). Про ті величезні втрати, які роблять серед людности сухоти, немає вже чого говорити.

Лихо ще збільшується і загострюється тим, що медична допомога у жахливому стані, лікарні в руїнах, ліків, навіть найпотрібніших, немає, старих лікарів не вистачає, а нові — невігласи з совітських шкіл — здебільшого шкодять, а не стають у пригоді.

І от маємо страшні наслідки: 50-60% молоді нездатне до військової служби, кволе і хворе. Що правда тов. Бородулін «окрвійськом» київський, подаючи оті показні відсотки, зазначає, що «фізичний стан сільської молоді в де-якій мірі краще мійських призовників, особливо з північних поліських районів («Пр. Пр.» ч. 250 з 26. Х). Та те непевне «в де-якій мірі» само собою — мала потіха і не дозволяє вона заплющувати очі на страшний факт, що більше як половина сучасної молоді слаба.

Вдумайтеся, читальнику, в те найстрашніше, що оті 50-60% недужих — це-ж хлопці 21-22 років. Зважте, що вони слабкі здебільшого «на серце і неврастенію». Це ж цвіт народу, його надія! І от у цієї надії — серце не витримує.

Перед нами страшна загроза народньому здоров'ю, всьому майбутньому нашої нації.

Якою б стороною справжнє життя не виглянуло до нас з-поміж міцних ґрат великої тюрми народів, що зветься ССРСР, воно що раз

складає суворий акт оскарження проти злочинної влади і криком кричить — пробі! рятуйте!

Кричить пробі, б'є на гвалт і категорично наказує всім, — і борцям за визволення України там, на поневоленій отчизні і тут, на чужині, і всьому культурному світові — пам'ятати завжди про одне: *Carthaginem delendam esse!*

З приводу 10-річчя ЧСР.

Молода Чехословацька республіка допіру одсвяткувала перший свій ювілей, себ-то десяти роковини свого існування. Всі далекі й близькі сусіди й навіть не сусіди вітають з цієї нагоди молоду середньоевропейську державу, що чи не найкраще склала іспит своєї політичної зрілості та державного хисту.

Українці не лише тому, що слов'яне, але головно з тої причини, що численна українська еміграція на теренах ЧСР знайшла не тільки притулок, але й допомогу для свого культурного і національного розвитку, — зі ширим серцем прилучаються до ювілейних гратулянтів і також щиро від серця бажають Чехословацькій республіці повного успіху в її дальшому розвитку та в напрямі здійснення тих великих політичних заповітів, які було покладено в основу славетної Вашингтонської декларації з 18 жовтня 1918 року, котру склав великий будівничий Чехословацької держави і теперішній її президент, проф. др. Т. Г. Масарик.

Повстання й боротьба за чехословацьку самостійність може бути зразком всім політично-поневоленим народам, а в тім числі, розуміється, й українцям. Історія не знає багато прикладів так доцільно і методично організованої визвольної боротьби, як самостійницька акція чехословацької еміграції під час всесвітньої катастрофи за відновлення своєї державної незалежності.

Не є може випадковим цей великий успіх революційно-визвольного руху чехословаків між 1914-1918 р. р., коли взяти під увагу, що провід еміграційної акції був в руках трьох видатних вчених, — двох соціологів: Масарика і Бенеша і одного астронома, а рівночасно факхівця у військових та авіаційних справах — словака Мілана Штефаніка, що так трагічно загинув на початку існування Чехословацької держави.

Саме цей ювілей ЧСР є відповідною нагодою для того, щоб пригадати собі бодай головні моменти з цієї самостійницької акції чехословаків під час війни. Боротьба їх мусіла вестися рівночасно і майже рівнобіжно на кількох суперечних фронтах. Передовсім, за кордоном і на еміграції з явно антиавстрійською тенденцією й в напрямі повної державної самостійності; з другого боку — вдома і таємно при допомозі відомої революційної організації «М а ф і і» — з метою сабо-

тажним робом нищити й розкладати ворожу собі чорно-жовту габсбургську монархію. А рівночасно там-же вдома, так би мовити, мімікрувати псевдолойяльність до Відня й Будапешту, щоб запобігти з боку центрального уряду зайвим і жорстоким переслідуванням.

Як видно, чехословацька самостійницька акція стояла перед незвичайно важкими й складними завданнями; слід признати, що вона вивязалася з них більше, ніж добре, завдячуючи тому, що плани її, техніка і методи докладно обдумані й опрацьовані проф. Масариком при допомозі вищезгаданих своїх співпрацьовників — Бенеша і Штефаніка, були незвичайно доцільними й теоретично обґрунтованими на основі великого історичного досвіду та глибокого знання політичного положення, в яким Європа і весь світ опинилися під час бурхливих років великої війни.

Головною метою чехословацьких самостійників було знищення Австро-Угорщини. Для цього вони мусіли перевести величезну дипломатичну працю в головних центрах всесвітньої політики, отже передовсім в Парижі та Лондоні, а далі — у Петрограді та Вашингтоні.

«Нова Європа», первісно написана проф. Масариком, як меморандум для інформації керуючих антантських чинників, відкриває нам ідеологічні основи чехословацької дипломатичної акції. Слогани президента Масарика і міністра закордонних справ д-ра Бенеша вичерпуюче знайомлять з майже драматичним, а іноді просто і з романтичним перебігом цієї дипломатичної акції.

Не слід забувати, що антантська дипломатія майже до останнього року війни все ще мала сумніви що-до необхідности знищення Австро-Угорщини, і все ще гадала, що шляхом якихось реформ в напрямі федералізації можна цю державу заховати, а її народам признати більшу чи меншу автономію. Тому чехословацька політична акція була в першу чергу скерована проти цих всіх спроб відновлення Австро-Угорщини й біла в одну точку, так яскраво сформуловану у відомім памфлеті д-ра Бенеша «Знищіть Австро-Угорщину!».

Чехословацька еміграція добре розуміла, що її політична акція матиме успіх, коли вона буде підперта реальною, себ-то військовою силою. Ось чому, майже від початку вона захожується над організацією власних легій і врешті в цім напрямі досягає великого успіху, виставляючи свої військові частини майже на всіх головних фронтах війни, а в першу чергу — у Франції, Італії та Росії. Сибірська ананбаза чехословацьких легіонів на все лишиться одною з наймаркантніших сторінок військової історії великої війни.

Так само розуміла чехословацька еміграція, що її акція вимагатиме великих коштів і що ці кошти в першу чергу мусять бути власними. Переведення національної чехословацької позики, при допомозі головно великої чехословацької еміграції в Америці, є красномовним доказом дуже успішного поладження й цього так важкого для всієї політичної еміграції питання. Коли президент ЧСР у своїй першому посланні на рідній землі у соймі казав, що «ми не мали чужого сотика за душею» й що тому цілком безпідставно Відень і Берлін закидували антантські гроші, то це не була лише гарна фраза. Вже потім, коли

еміграційний чехословацький комітет був визнаний антантськими чинниками за тимчасовий чсл. уряд, він перевів різні формальні позики в антантських державах, що увійшли потім в чсл. державний борг і сплачуються молодого Чехословацькою республікою.

Ще на один момент слід звернути увагу, коли йде мова про чсл. визвольну боротьбу. А саме, на поведінку революційної чсл. еміграції до її головних ворогів з австро-угорського і німецького табору. Проф. Масарик з натиском підкреслив у своєму вищезгаданому посланні, що супроти Відня й Берліна вони, емігранти, ніколи не вжили жадної брехні й неправди, що вони завжди чесно і одверто валили свого ворога. Цього не можна сказати про другу сторону, яка передовсім наклепами й болотом закидувала провідників чсл. самостійників і це не лише в пресі чи офіційних комунікатах, але й з парламентської трибуни й устами керовників центральних держав. Бже майже напередодні розвалу Австро-Угорщини австрійський міністр закордонних справ, граф Чернін публічно у віденському парламенті сказав на адресу провідника чсл. революційної боротьби: «нешасний й підлий Масарик».

Коли покійний американський президент В. Вільсон виступив на захист австро-угорських поневолених народів, коли він формулював свої славетні 14 точок про самоозначення народів, то по-за всяким сумнівом найбільше йому імпонувала чесна і шляхетна, до дрібниць обдуманна і опрацьована, свідомо своєї мети, певна і непохитна в своїх засобах, революційно-визвольна боротьба чехословацького народу.

Чехословацька еміграція має отже історичну заслугу в справі повстання ЧСР.

Не менш героїчно і в дуже тяжких обставинах боровся весь свідомий чсл. нарід за своє визволення.

Кривавими шляхами, сотками, щоб не сказати тисячами трупів, засіяна ця його боротьба. Проходили роки війни, й скований нарід відчував, що більше не можна мовчати, що він мусить зі своєї чорножовтої в'язниці кричати на зустріч тим, що боролися там з другого боку кордонів за його визволення.

Як тільки в 1917 році був скликаний Віденський парламент, чехословацька делегація під загрозою шибениці заманіфестувала свою волю до самостійного існування. На весні року 1917 у відомім «маніфесті» письменників так само і цілком ясно була прилюдно заявлена воля цілого народу стати самостійним.

В році 1918 ця стихійна сила, що прямувала до скинення ненависного габсбургського ярма, ще бурхливіше та яскравіше виявляється в цілій низці актів на чсл. території під вмираючою австрійською окупацією.

Передовсім слід згадати історичну «декларацію під час свята Водохрещів» в році 1918, де на загальному соймі представників чсл. народу в Празі, було проголошено кінець Австро-Угорщини й виразно зазначено постулат самостійности чехословацької держави.

Великі весняні урочистості цього самого року з приводу ювілею Національного Театру в Празі, в яким приймали участь представники

всіх поневоленних австро-угорських народів, дали знову привід до стихійного виявлення самостійного настрою поневоленої Чехословаччини.

Жадні репресії не були вже в стані зупинити цю народні стихію. Вплив революційної «Мафії» фактично захопив увесь нарід і всю територію; на протязі останніх місяців перед занепадом Австро-Угорщини було переведено всю технічну працю по адміністративній організації майбутньої самостійної Чехословацької держави.

Обидві ці революційні акції: одна — там, на еміграції, за кордоном, а друга тут — вдома, в середині — весь час велися рівнобіжно та у порозумінні, завдячуючи «Мафії», що була посередником між краєм і еміграцією.

14 жовтня 1918 року паризький Національний Комітет проголосив себе провізорним чл. урядом. Цього самого дня по всій чл. території відбулися величезні робітничі й селянські маніфестації, під час яких в багатьох містах — за два тижні перед остаточним розпадом Австро-Угорщини — було проклямовано Самостійну Чехословацьку Республіку.

Тому переворот 28 жовтня 1918 року міг бути дійсно безкровним і фактично на протязі двох-трьох днів, на руїнах розбитої монархії, здолав зорганізувати молоду чл. республіку.

Ця республіка проіснувала вже десять років. Це за короткий час для історичної оцінки її розвитку. Лише схематично слід у ньому відмітити два головних етапи: перед 1925 роком та після нього, коли з уряду відійшли соціалісти, й політика держави при аграрно-клерикальній коаліції, з відповідними німецькими чинниками, пішла вправо і всупереч тим заповітам Вашингтонської декларації, де будівничий чл. держави, теперішній її президент, креслячи проект конституції майбутньої ЧСР, уявляв її собі, як державу суто демократичну, національно й соціально справедливу, з розмежуванням сфер діяльності церкви й держави, широким суспільним захисним законодавством, з усуненням класових привілеїв і з модерним господарським розвитком.

Перед роком 1925 республіка чехословацька розвивалася по лінії бажань Вашингтонської декларації. Після року 1925 шляхи її розвитку явно відхилилися від цих великих заповітів чл. хартії свобод.

Ми певні, що майбутньому в своєму розвитку молода чл. держава колись знову поверне на свій первісний шлях, що диктується її великими історичними традиціями й новочасною політичною орієнтацією цілого світу після великих подій років 1917 і 1918. Це буде тим легше, що у Вашингтонській декларації цей шлях так ясно і виразно зазначений й наперед — вже на довгі роки — вказує лінію політичного і суспільного розвитку та поступу чехословацького народу.

Вітаючи отже молоду чл. державу з нагоди її першого ювілею, щиро побажаємо, щоб свій срібний ювілей вона відсвяткувала під прапором Вашингтонської декларації й до того часу здійснила той великий програм, який передбачає цей історичний акт, складений одним з найбільших європейських реформаторів — проф. Масариком

та адресований одному з найбільших американських президентів — В. Вільсонові, цьому непризананому пророкові майбутнього відродження людства.

Н. В.

На передодні ювілею.
Прага.

Літературні спостереження

VI.

Хвильовий.

Од часів революції на Наддніпрянщині виросло нове покоління белетристів. Де-хто з них дістали вже, більше чи менше справедливо, громадське визнання їх талану. До таких Єфремов залічує у своїй «Історії української літератури» і Хвильового.

Твори цих письменників тим більший мають інтерес для еміграції, що малюють переважно життя післяреволюційне, якого еміграція на свої очі вже не може бачити.

Що-до Хвильового, репутація талановитого дляй ого до певної міри є справедливою, не зважаючи на досить важливі та мов навмисне самім автором підкреслені та виплекані хиби. Я маю на оці його розшарпану мову, якої часто не можна зрозуміти, його залюбленість у нелогичних порівняннях, висновках, думках, його нахил до непослідовного, не систематичного викладу та його хибні та шкодливі соціальні погляди.

Але поруч з цими хибами у Хвильового є дуже цінна властивість, яка, на жаль не часто трапляється у сучасних письменників. У його є справжній хист до тонкого психологічного аналізу часто дуже складних психологічних явищ, а разом є хист спостерігати в людях типове і творити типи та яскраво окреслити образ людини иноді кількома дрібними подіями та кількома висловами. Ця властивість у Хвильового виявляється не тільки в більших його творах, а майже у всіх дрібніших його оповіданнях. Тоді як у більшості письменників в менших оповіданнях дається здебільшого тільки аналіз певного психологічного настрою, а не той чи інший тип, у Хвильового і в дрібних оповіданнях часто встають перед читачем виразні людські постаті, от як, напр., учителька в оповіданні «На глухім шляху», староста та міліціонер в «Солунському яру», «дедушка» в «Шляхетнім гнізді», або Мазій та Юхим в «Бараках, що за містом» та Макс в «Кімнаті число 2».

Ця особливість Хвильового тим більше цінна, що у сучасних наддніпрянських письменників її здебільшого бракує, вони звертають увагу переважно на змалювання соціальних відносин або окремих настроїв людських.

Але як ми і зазначили вже, в творчості Хвильового маються і

великі хиби і ці хиби заважають йому досягти тієї художньої вишини, якої можна було б сподіватися від його, і не дали йому створити досі якогось дійсно видатного твору; не дадуть певно і далі, як-що не переможе він в собі ті психичні нахили, які і є, власне, корінем тих небажаних рис його творчости.

Насамперед мова. У Хвильового є якийсь хворобливий нахил до штучних та неприродних образів, до химерних, нічого не пояснюючих порівнянь. Візьмім для зразка такі: «Зализує на могилах свої рани осіннє сонце, потім крутить хвостом і ховається за небесним тином». (Сотр. 216 т. 1). Чому на могилах? Які в сонця рани? Що розуміє автор під соняшним хвостом? Або: «булькають зорі». Або ще: «Одступали дні і тягли за собою, і відчував старий газетяр-десь тліє торішній гній і падали сили».

Та Хвильовий каже: «Я фантаст» (Стор. 307 т. 1) і цим виправдує ці негарні і штучні свої вигадки. Каже: «реалізм к чорту, навіть у прізвиськах, бо я його органічно не виношу».

Як в окремих виразах, так і в цілих довших висловах, в будові цілої мови у Хвильового той самий нахил до порушення логіки. Ось наприклад: «Чоловік живе і він не знає, що він мавпує... Один зробить: гав — другий зробить: гав. Між иншим чом ми так любимо бабине літо? Я думаю, не тому, що ми бабники. Ви як гадаєте? А Латвія — ніби то ріка і тихенько струмкує, це тому, що Латвія нагадає латаття, а біля латаття вода якось завжди струмкує». (Стр. 228 т. 1).

Або: «На краєвиді купчаться хмари, збирається на вечір. Але то не буде потоп, а впаде звичайна роса».

Тоді забуває рослина.

А в потопі (пам'ятаєте?) були голуби?» (Дорога і ластівка).

Чим це краще од: «На городі бузина, а в Києві дядько»? а автор каже: «я хочу говорити не на тему і говорю», вихвалюється, що відчуває «радість бунту проти логіки» (Елегія). Та бунт проти логіки тільки заважає читачам зрозуміти, про що каже та що каже автор, тим паче, що така химерна балаканина вривається у твори Хвильового часом довгим уступами по одній, дві сторінки серед оповідання. Аджеж вони одригають увагу читача од теми, перебивають і тим ослаблюють його вражіння од твору. З подивом спиняється він на їх, надаремне хоче зрозуміти думку автора, губить на це час, а вражіння од твору гасне.

Бунт проти логіки не обмежується у Хвильового на самій формі його творів, на мові та способах вислову, він так само ворогує з логикою, залишається фантастом і в своїх соціальних та політичних міркуваннях, так само його висновки і ті передумави, на яких мусіли-б ґрунтуватися ті висновки, не мирять між собою. Передумави, з яких він виходить, мусіли-б, здавалося-б привести його до зовсім инших, навіть протилежних висновків, ніж ті, які він з них, чи власне всупереч, їм робить. Факти, події, які складають основу більшости його оповідань, мусіли-б зневірити його у большевицьких ідеалах, вивторити в йому вороже відношення до большевицького ладу, а в його хоч од часу до часу і прокидається якесь обурення проти больше-

визму, та воно обмежується окремим фактом чи подією, а не узагальнюється, не робиться постійною основою його відношення; і зненацька Хвильовий всупереч тим фактам, всупереч своїм поодиноким настроям, зголошує свою відданість до большевизму, своє ним замилювання.

Не можна ж сказати, що б він не розумів лихого антигромадського впливу большевизма на людність. Не під чим же впливом складається у його селянина таке розуміння волі: «Це значить воля й свобода. Як ти набиваєш собі пелькву, той іншим не перешкождай». (Стор. 46 т. 1). «Не печи, не вари, все буде» (Стор. 268, т. 1 «Легенда»). «Ввечері прийшли... Ой було-ж молока та ковбас, хочь собак годвій». Большевики санітари, коли хворі молять їх допомогти їм, дати води, ставляться до хворих так: «Подождешь, не пужарь» (Стор. 214). «Багато вас... Все одно завтра в яму». («Баракы за містом»).

Інтелігенти приходять серед большевицьких умов до висновку: «Практика річ велика. Це життьова пошлість, але й життьова мудрість. Треба жити. Так після пожежи стоїш на руїнах — важко, бо смердить і нагадує, та треба жити». А в півінтелігента під вражінням совітського ладу склалося таке розуміння комуністичної ідеї матеріялізму: «У нас все благонадежно. Більше. Скажу по ширости — матеріялізм. Підеш у гімназію-матеріялізм, підеїш у просвіту — матеріялізм. Навіть в автокефалії про матеріялізм чуєш» (Стор. 136 т. 1).

Знає також Хвильовий, що людність зовсім не задоволена большевицьким ладом, що не тільки не все в йому їй подобається, а встають у неї ще і сумніви що-до моральної гідности большевизму.

Баба Христя («Сілуєти») розповідає: «Прийшла я в презідум. Що-ж ти, кажу, за презідум, що в тебе нема нікоторої правди?» (Стор. 129 т. 1). Робітник з оповідання «Юрко» висловлює свої сумніви: «Ще з Махном ходив, а що до чого й досі не добрав. Як вип'ю пляшку, то і за власть совітів. Большевиків подавай і квіт». (Стор. 85, т. 1), а в «Легенді» сумніви ці прибрали такої форми: про большевицького повстанця Стеньку, дарма на симпатії до його, «йшла чутка, що Стенька з лісовиком валандається». «Думку цю люде ховали, не казали, а тільки ховали» (Стор. 272).

А інтелігентка комуністка каже («Сантиментальна історія»): «Але потім, побачила... що прийшла якась нова дичавина і над нашою провінцією зашуміла модернізована азійччина» (Стор. 273 т. II). І далі: «Але скепсіс уже з'їдав мене. Мені ввижалося, що я по суті виконую дрібну і зовсім непотрібну роботу дрібних і нікчемних людей». (Стор. 338-339 т. II). А відомий маляр Чаргар (там таки) бідкається: «Ну, навіщо ці комуністи, ці ячейки. Боже мій, ну навіщо? Я задихаюся» (Стор. 321-322).

Самого автора часом охоплюють подібні-ж почуття. В «Єгерії» напр. він каже: «Газети з нудними традиційними гаслами, з статтями про всесвітній пожар». Часом у його виникає навіть жаль за тим, що зруйновано комунізмом, так напр., в оповіданні «Щляхетне гніздо» у його помітно співчуття до знищених большевиками куркулів, навіть жаль, що вже не буде того доброго, що він визнає і показує в тих

людях в своєму оповіданні. «Не світло на душі. Щось минає, щось не вернеться» (Стор. 148 т. I). «Скоро, скоро одійде дедушка у вічність і не буде дедушки на землі. Тепер земля большевицька» (Стр. 149 т. I).

Такі передумави, з яких Хвильовий мусів би зробити висновок несприятливий большевикам, а натомість не раз перериває він плин своїх оповідань палкою заявою свого співчуття до совітського ладу: «Прийде, гряде час, забормотять посьолок, машини, завод, оселі. Слава в верхів'ях революції і на землі радість...» (Стор. 129 т. I) і т. и.

А в «Легенді» він на кількох сторінках висловлює своє захоплення комунізмом, дарма що все, що вийшло з його, здається йому мізерним. Здається навіть, що захоплює його переважно військовий комунізм з його розбоями та грабінками і саму вину за мізерність сучасного совітського життя складає він на те, що комунізм перестав бути військовим, що большевицькі розбої та грабінки втратили всенародній характер, а стали виключно державними. Ось як переказує він думки одної з своїх героїнь: «Вона (Ульяна) довго говорила про той дикий і тривожний час, коли люде ходили голі й голодні й були велетнями і богами» (Стор. 327 т. II), а в «Синьому листопаді» героїня каже: «Так, Вадиме, тоска. Будні приймаю і серцем, і розумом. Але все-ж таки тоска. Це те, коли покидаєш позиції й непевний, що скоро повернешся».

Отже у Хвильового і в поглядах така сама мішанина, необміркованість, боротьба з логикою, як і в мові. Сила його не в них, його сила в психологічному аналізі, який справді в його сильний і тонкий.

Та чи можливо сподіватися од його дальшого розвою та значних досягнень? В «Арабесках» Хвильовий писав: «Я гадаю, що я все-таки напишу гарний твір, бо-ж яблоні тільки-но зацвітають у садах моєї духовної фантазії».

Сам письменник в собі певний, та немає такої певности у нас. Ті його нахили, що ми зазначили, мають в собі щось хворобливого; вони довели його вже раз аж до того, що в оповіданні «Я» (т. II) він шукає ідейних виправдань чекістам і не стаго в його моральної гидливости, щоб не писати того оповідання од свого імени та не виступати перед читачем ніби в ролі чекіста. Боюся, що тут виявилось у Хвильового не тільки нахил до дивацьких вибриків, а таки і певне моральне скалічення. І, як що це не просте дивацтво, яке автор ще міг би перемогти, а більше глибока психична вада, вона приведе до загибелі його талан, і буде це ще одна і дуже шкодна втрата, заподіяна Україні большевицькими впливами.

Давній.

Сучасний Київ.

Відомості, які друкуються в закордонній пресі про життя на Україні, дуже часто бувають неправдиві та не дають справжнього освітлення обставин тамошнього життя.

Де-які чужинці, які побували в Совдепії, діляться своїми враженнями

на підставі поверховних спостережень, здобутих переважно при допомозі представників совітської влади, чекістів, приставлених до них в якості підів.

З другого боку, вітачі з Совдепії дають більше правдиву картину життя, але їх оповідання мають почасти гіперболічний нахил і не завжди освітлюють різні сторони буденного життя там при сучасних обставинах.

Нарешті, оповідання совітських урядовців, які виїздять в різні командировки з совітського раю, з відомих причин не можуть бути щирими і малюють життя в такому тенденційному світлі, що в уяві читача залишається враження про загальне поліпшення обставин перебування на Україні та добробут під владою большевиків.

Не так давно мені пощастило вирватися з України, де я, перебуваючи від довшого часу, бачив на власні очі поступовий занепад культурного життя та ті тяжкі для звичайного обивателя умови існування, які в решті змусили й мене залишити цей совітський рай.

З моєї пам'яті ще не згладилися окремі моменти й факти за час мого побуту на Україні та в інших місцях Совдепії, і я хочу оповісти про умови сучасного життя в Совдепії, властиво в Києві, близькому серцю кожного українця.

Прибуваючи до Києва залізницею, ви побачите поставлену багатьма роками тому назад та знайому кожному з нас стару дерев'яну будівлю тимчасового двірця.

Перонові дахи вже не існують і ви, виходячи з потягу, попадаєте під голе небо. Тільки вздовж самого двірця позосталося старе дюрале піддашши, що його влада що-року старанно латає.

На протязі кількох років совітська влада веде розмови в пресі про необхідність будови нового двірця у Києві, але ці розмови далі оголошень різних конкурсів не ідуть, бо для приступлення до праці у влади брак готівки.

Загальна чистість на двірці підтримується репресивними засобами. Але заховувати її не трудно, бо рух на залізниці дуже обмежений. На київських залізницях курсує дуже мало потягів з незначною кількістю пасажирів. Тільки в літі рух збільшується з огляду на виїзд совробітників на курорти.

Наскільки зменшився залізничний рух, можна уявити собі по такому факту.

На станції Казятин у день при проході потягу на Шепетівку я нарахував всього 82 особи, беручи в то число буфетову та залізничну обслугу потягу та станції.

Через занепад товарового та пасажирського руху в Управлінні Південно-Західних Залізниць та на лінії йде безупинне скорочення штатів урядовців. Скасовано мійські станції Московсько-Київсько-Воронізької та Південної залізниці, замість яких позосталася тільки одна мійська станція з де-кількома своїми відділами.

На початку цього року було викинуто на брук з Управління Південно-Західної залізниці кілька сот урядовців, які збільшили і без того числену армію безробітних на Україні.

Скорочення штатів йде в Києві не тільки на залізницях, а майже у всіх совітських установах, з котрих де-які зовсім зліквідовано за браком праці.

Але що кидається в очі кожного, хто прибуває до Києва зза-кордону, — це відсутність самоходів та двокошних візників, яких було багатьма в Києві за старі часи.

Перед київським дворцем ви можете побачити заледве 3-4 обдертих самоходи та кілька однокошних візників, які за переїзд до центру міста беруть з особи по 1 карб. 50 коп. (1 ам. доляр по офіційному курсу виносить 1 карб. 96 коп.).

Комунікація в Києві переводиться трамваєм та кількома автобусами Мійського Самоврядування (Комунотдел), які курсують по-між дворцем та Подолом.

Трамвайовий рух, як кажуть у Києві, вже налагоджений, але це налагодження не виключає великих катастроф. Не так давно трамвайовий вагон, йдучи по Олександрівській вулиці, через зіпсуті старі тормози не міг загальмуватися та покотився на Подол, наскочив на другий вагон та понівечив кілька десятків людей та карету скорої помочі, яка випадково проїздила в той час по вулиці.

Електричний Михайлівський узвіз обірвався і не функціонує.

Трамвайовий рух у Києві теж зменшився, бо дорожнеча примушує людей ходити пішки. Багацько людей вважає за краще купити кавалок хліба ніж їздити трамваями, в яких проїзд одного участку коштує 10 коп.

Більшість кондукторів в трамваях по своїй національності належить до так званої «держнації» і поводитьсь досить брутально. Не бракує серед них і кондукторш — типових хайок, бо служба в трамваї мимо платні дає також ще й відповідний «прибуток», який широко практикується шляхом недодачі решти грошей пасажирам.

Справа в тому, що досить часто у Києві бракує дрібної розмінної монети, отже ця відсутність грошей дає певне джерело прибутку не тільки кондукторам трамваю, але й іншим особам, які по своїм службовим обов'язкам мають справу з одержанням дрібних грошей.

Совлада зі всіх сил старається показати себе перед Західньою Європою і в останні часи вона висунула нове гасло-«культурна революція», але що це за культурна революція я докладніше поясню нижче, а поки що скажу про частину цієї «культури» властиво про упорядкування міста.

Названий Київ виглядає досить чепурненько, дякуючи дбайливості не большевицької влади, а старій мійській Думі та Управі, які в свій час засадили вулиці міста деревами, що зараз розрослися та служать природньою окрасою міста.

Царський сад, якому багацько зробив шкоди голод на паливо в 1920-21 році, розрісся й зараз ушкодження мало помітні.

Володимирська горка збереглася, але пам'ятнику Св. Володимира загрожує небезпека, бо підземні води підточили фундамент і він має завалитися. Комунівділ тільки тепер схаменувся й почав в цьому році його ремонтувати.

Купецький Сад залишився місцем спочинку, головним чином для совробітників. Не вважаючи на якісь ульгові білети, вхід до саду коштує дорого. Павильон Купецького Саду згорів і про відбудову його не може бути мови.

Зі старих пам'ятників, крім Св. Володимира, залишився тільки один Богданові Хмельницькому, але всі написи на ньому знищено.

Замість постаті Столипина, роботи італійського різбаря Ксіменеса, на підніжжю, яке лишилося проти Мійської Думи на Хрещатику, збудовано з якогось металу погруддя Карла Маркса. Одну руку Маркс закрив за край сурдугу, ніби тримаючи рукою кишеню. З цього приводу ходить анекдот, що Маркс уважно тримає кишеню, аби на вулиці Воровського у нього не вкрали його капітал. (Хрещатик переіменовано на вул. Воровського).

Охорона пам'ятників старовини у Києві провадиться аби-як; церкви, розуміється, зовсім не ремонтуються. Щодо дивилися на нищення старовинних монастирів та інших пам'ятників старожитньої давнини у Києві.

Всі монастирі позачинено, а монахів розігнано. Зачинено також багацько церков, як Андріївську, Георгіївську та инш. В деяких містяться клуби, музеї або кінематографи.

Так само зачинено костюл католицької св. Миклая та караїмську кінасу, при чому в останній був кінематограф.

Київо-Печерську Лавру перетворено в музей, Михайлівський монастир відведеть під інтернат, а в єпископській церкві працює клуб.

Софіївський Собор не зачинено. В ньому правиться служба Божа українською мовою, а рівнож на церковно-слов'янській для росіян.

По-між українською, російською та живою церквою йдуть постійні

суперечки при підтримці самих большевиків, які розуміється, використовують це з метою антирелігійної пропаганди.

Не вважаючи на цю пропаганду рух релігійний що року шириться, і зусилля большевиків тут не мають успіху.

Я був свідком похорону відомого Києву проф. Ф. Яновського, який користувався широкою популярністю та повагою широких верств громадянства. Похорон його перетворився в урочисту релігійну маніфестацію, в якій брало участь не менше як 50.000 люду, при участі митрополита та кількох десятків пан-отців.

Наслідком цих похорон була заборона традиційного хрестного ходу 15 липня.

Релігійний рух на селах ще міцніше. Але там большевики не відважуються йти проти нього шляхом зачинення церковів, а обмежуються тільки розповсюдженням в неімовірній кількості протирелігійної літератури, самого грубого та цинічного змісту.

Церкви, як відчинено, під час служби Божої, переповнені людом, натовпи якого вносять в ці години оживлення руху на вулицях.

Взагалі Київ вражає своєю мертвотою. Того руху, що було колись, зараз немає. Тільки увечері та в свята на Хрещатику збираються люде, переважно сов. робітники та куховарки для флірту, які заповнюють пішоходи так, що не можна пройти. Єдиною розвагою цих новітніх горожан позостається лузання насіння; мода, яку були завели ще з часу революціїї дезертири з фронту та демобілізовані козаки, позостається і по цей день.

Щоб мати уяву, скількийде того насіння, досить пройти після гулянки по Хрещатику, пішоходи якого засипано товстим шаром лушпиння.

При переповнених людом пішоходах вулиці порожні — візників майже немає, а прокатних самоходів на все місто кілька штук.

Як реліквії залишилися у Києві 2-3 «ліхачі» старого часу для обслуги совітських робітників, на яких за крадіжки чекає большевицька в'язниця — ДОІР (дім примусових робіт).

Як зменшився рух у Києві, можна уявити собі з такого факту. За тиждень перед виїздом з Києва я навмисно перерахував всіх осіб, яких я спіткав о 3-ій годині дня на Михайлівській вулиці, — їх було всього 32 особи.

У літі крім Хрещатику, улюбленим місцем гулянок киян є наш чудовий Дніпро, на береги якого сходиться у свята сила народу. Що там коїться, коротко описати трудно, я до цього ще повернуся при розмові про вдачі та звичаї сучасного Києва, а тут туїльки зазначу, що під час гулянок на Дніпрі на рятунковій стації зареєстровується за день до 30 випадків. У Дніпрі тоють не тільки діти а й дорослі в неімовірній кількості.

Життя на улицах Києва завмірає рано, після 10 год. веч. на вулицях майже нікого немає, крім людей, які повертають з кін та театрів.

Відсутність матеріяльних засобів у населення відбивається дуже яскраво назовні. Постійний брак мануфактури та загальна нужденність населення на протязі довгих років панування большевиків призвичаїла людей не звертати уваги на одяг і більшість ходить в старій одежі, не маючи засобів її поновити.

В літню пору майже усі носять рубахи «косоворотки», а в ліпшому випадку «толстовки», що їх зовуть у Києві «жидовками», бо їх носять переважно жиди.

Капелюхів фетрових майже немає, а носять усі робітничі кашкетки, а то і зовсім ходять без шапок.

Урядовці з большевицьких установ у Києві також одягнені бідно, але тільки у них можна зустрінути білі комірці.

Чисто голених людей мало, більшість голиться кілька разів на місяць. Фризієрів у Києві, порівнюючи з попереднім, не багато та й ціни у них не доступні для широкої публіки. Така звичайна річ, як ніж до бритви Gillet, коштує у Києві 1 карбованець, себ-то трохи більш як пів-доляра.

Але що робить страшне вражіння на вулицях Київa, це колосальна кількість безпритульних, обдіраних дітей, які групами тиняються по вулицях міста або сидять на пішоходах коло їдалок.

Про безпритульних дітей писалося вже досить багато, і я тільки хочу ознайомити читача з окремими епізодами, на підставі яких можна уявити собі соціальний устрій життя в Совдепії та той розвал, якого треба чекати з часом від цих безпритульних дітей, які підростаючи дають кадри майбутніх злодіїв та злочинців.

На превеликий жаль я не посідаю при собі певних цифрових даних, але не помилюся, коли скажу, що в самому Києві нараховується від 10-15 тисяч цих безпритульних дітей.

Осередками скупчення безпритульних дітей служать в Совдепії значніші міста та центри, і групи безпритульних пересовуються з одного міста до другого, уявляючи з себе інтернаціональну сарану, кару Божу для населення України.

Досить того, що ні одна жінка не може пройти у Києві, маючи торбинку в руках, щоб у неї не вихопили її з рук ці безпритульні діти. Найбільш всього від цих злочинців терплять торговки на базарах та господині, які несуть цих додому закуплені продукти.

Звичайно група таких дітей, намітивши собі жертву, натовпом кидається на неї зо всіх боків, вириває кошик і зникає. Гнатися за такими злодіями не доцільно, бо нова громадка, яка чекає за рогом, кидається на пограбованого та збиває його з ніг.

Солідарність та зорганізованість серед безпритульних дітей дивовижна. Цікаво зазначити, що міліція майже ніколи не йде на поміч пограбованому, і я сам особисто бачив на В. Підвальної вул. випадок такого грабунку жінки коло міліціонера, участь якого обмежилася тільки ролею благородного свідка.

Безпритульні орудують переважно в центрі міста серед білого дня і наводять паніку на горожан в літеральному значінню цього слова.

У вечері, ці безкарні злодії уявляють з себе страшну небезпеку. Не так давно одна пані проходила о 7 годині увечері коло будинку бувш., 1 гімназії на Бібіковському бульварі (тепер бульв. Тараса Шевченка) та побачивши на ганку дома банду безпритульних, не відважилася пройти мимо неї і повернула назад. Але це її не урятовало від грабунку. Банда звалила її з ніг, зняла черевик, де-що з убрання та, відібравши гроші та торбинку з річима, безслідно зникла.

В минулому році якась жінка несла дитину, загорнуту в ковдру. На неї напали безприторні, вихопили дитину, яку кинули на улиці, а собі забрали ковдру, з якою також зникли.

Я дуже часто розпитував цих безпритульних дітей про їх життя. Цікаво те, що майже кожний з них має «жінку», серед таких же безпритульних дівчаток, не вважаючи на те, що середній вік безпритульних вагається поміж 12-14 роками. Дівчатка поводяться тихше ніж хлопці, але на вигляд вони ще жахливіші. Майже всі вони хворі на венеричні хвороби і займаються проституцією.

Не забувайте, читачу, вони заледве мають 10-14 років.

Дуже часто мені доводилося чути від знайомих, що безпритульні, вимагаючи у них гроші, загрожували вкусити та заразити пранцями.

В зімову пору безпритульних значно менше, але з весни починається їх тяга з півночі Совдепії на Україну. Цікаво те, що серед цих безпритульних, які не мають батьків, часто трапляються діти, які на літо кидають рідну хату та йдуть босякувати.

Я не один раз зустрічав серед безпритульних таких дітей, у яких батьки працюють на фабриках московського району і мають забезпечене існування.

Очевидно відсутність догляду та загальна аморальність життя родини, яка утворилася в наслідок руйнації моральних принципів большевиками, кидає таких дітей в прірву вільного життя та роспусти і вони

тиняються рік-річно по Україні, де можна більш пограбувати та завжди бути ситим, ніж у себе в Московії.

Властиво кажучи, безпритульні з'явилися на Україні не так давно і уявляють з себе чистий продукт культурного життя в Совдепії. Кількість їх збільшується що-року, і сов. влада безсильна ліквідувати це явище. Гасла — «всі на боротьбу з безпритульними» — залишаються гаслами, а грошей на улаштування притулків немає, хоч у Києві не раз переводилися навіть збори на ту ціль.

Притулки для дітей і раніше існували та функціонують зараз, але їх кількість та система їх внутрішнього життя не може урятувати ситуації.

Сама боротьба з безпритульними полягає в облавах, які робить міліція в різних районах міста. Зловлених дітей передають до притулків-звідків, вони через короткий час втікають на волю та продовжують своє життя серед п'яцтва, гри в карти та розпусти.

Мені оповідали, що в одному з таких притулків безпритульні діти задушили свого вихователя.

Розуміється давній тип безпритульної дитини-сироти, яка жебрачила, аби добути кавалок хліба, зовсім не подібний на сучасний тип безпритульного, який доріс вже 15-16 років і не просить, а вимагає для себе та для своїх товаришів грошей.

Цікаво зазначити, що злочинний елемент у віці від 18-20 років, який сидить зараз у в'язницях Києва, складається як раз з таких бувших безпритульних, яких постачала та постачає Москва.

Київнин.

С п о г а д и *).

. III.

Після перших трьох днів кількість рострілів значно зменшилася. На людську, не большевицьку міру їх було багато та все-ж менше ніж що-дня день-у-день за часів другого захоплення Києва большевиками.

Тоді-ж вони ще не чули себе досить міцно, війська в їх було мало, а найдужче в'язали та пригнічували їх звістки, які вони діставали з Бресту, де саме йшла мова з німцями про мир. Було їм відомо, що цим разом не достанеться їм довго затриматися у Києві і тому вони вирішили, раз загякавши людність, надалі не дуже її дратувати, щоб коли прийде час вдруге брати Київ, на що вони і тоді сподівалися, не знялася проти них загальна та запекла оборона.

Через те вони обмежувалися тим, що по змозі винищували тільки тих, хто особливо їм спроневірився, провадили якомога ширшу агітацію серед нижчих верств, ну і, звісно, грабували, але таки менше, ніж прийшовши у Київ удруге.

Грабіжка провадилася і велика, і дрібна. Банки оголошено сконфіскованими і до кожного з їх настановлено за наглядача свого комісара, але позаяк большевикам довелося незабаром тікати, то вони встигли захопити відходячи тільки те, що малося по банках на той день. Пріч того забрали вони усі приватні вартості, що були передані у банки до схову, а також похорані по сейфах. Большевики наказали усім, хто наймали сейфи, поприносити ключі від них. Позаяк, не див-

---

*) Диви «Тризуб» ч. 42 (148).

лячись на погрожування, не усі принесли ключі, большевики заходилися ломати сейфи, але відчинити їх усі таки не встигли. Само собою пограбовано було «казначейства» і усе, що малося грошей по усіх державних установах; з цукроварень забірано цукор, з маєтків збіжжя, де ще залишилося трохи не пограбованого селянами; з багатих помешкань забірано меблі, кожухи, годинники і т. д. ; від мешканців правили білизну та одяг, загрожуючи карами тому, хто лишить собі більш сд трьох змін білизни та одного зайвого убрання. Але в бідніших селян хліба ще не забірали, в їх реквізували саміх коней та худобу, бо де-інде того вже не було. Загалом-же зачіпати бідніших селян стергалися.

За те інтелігенція була цілком безборонна, віддана «на потік та пограбування». До інтелігенції і до усіх заможніх влада ставилася вороже і їм до неї звертатися за обороною було не тільки безхосенно, а і небезпечно; розважніше було не звертати на себе її уваги. Тим часом серед червоноармійців склалися банди, які по ночах, ніби за-для трусу, вдералися до багатших помешкань та грабували. Позаяк у мешканців зброю було одібрано, то оборонятися буго нічим та і не легко було пізнати по вигляду чи то шелест чи таки посланець «влади». Агенти тієї влади теж не показували наказів, на підставі яких роблять трус чи арешт, а вимагати, щоб їх показали, було не можна, щоб не наражуватися на гірші неприємності, арешт або і ростріл. Нарешті і представники влади, як і шелести, і собі не цуралися грабувати при трусах і не криючись забірали з помешкання усе, що їм вподобалося.

Але пригноблені де-далі все гіршими для їх звістками з Бресту та, щоб хоч трохи притлумити вражіння од вчинених їми злочинств і перекласти в очах людських відповідальність за їх з себе на неслухняність червоноармійців, большевики погодилися врешті на прохання есдецької мійської думи та дозволили заводити сторожу для оборони од шелестів як окремим домовим комітетам, так і загальноміській. Ця остання об'їздила вночі місто, а коли її єкликали, погинна була виїздити негайно обороняти помешкання, на яке зроблено напад. Большевики видали навіть зброю для сторожі.

Грабування буржуїв ані трохи не журило большевиків, але-ж політичні обставини вимагали удавати, що вони дбають про заведення ладу, а заразом вони мали на оці цим шляхом руками городян хоч трохи приборкати свавільство свого війська. Тоді у большевицькій армії не було ще жадної дисципліни. Запровадили її одразу після того, як агітацію проти неї використували, щоб єкликати повстання проти попередньої влади, було не можна, большевики запровадили дисципліну, і багато тяжчу од колишньої, але згодом; тоді-ж, якби вони спробували те зробити, могли-б залишитися без війська.

В тій обстанові поновився глад, відповідний первісному суспільству. Влада сама не переслідувала злочинців, але дозволяла громадянам самім обороняти себе од їх. Дозвіл цей проте був зовсім не певний. Обороняючись громадянин мав рацію побоюватися, що за цю оборону.

може посилаючись на що інше, його можуть ростиляти, як що ті, хто нападали, мали вплив серед большевиків або їм потрібні.

У Києві тих часів кожен будинок виглядав яко фортеця. Здебільшого парадні двері забивали з середини дошками. Заходили у дім та виходили з його через чорні двері у двір, а далі через ворота, які теж було загорожено дровами або лантухами з землею так, що лишали тільки вузький прохід. Ночами мешканці по черзі вартували у дворі проти воріт, щоб на випадок небезпеки побудити весь дім. Там, де квартиранти були заможніші і їм пощастило щось приховати, звичайно наймали сторожу на ніч з колишніх офіцерів, що в нових обставинах були в дуже тяжкому матеріальному становищу.

Знов таки через ті-ж причини — свідомість, що не затримаються довше у Києві та боязнь занадто роздратовати людність, щоб не зустріти одностайного та запеклого опору, коли братимуть Київ удруге, большевики цим разом не заводили ладу, цілком відповідного їхньому програму, та проминали, мов не помітивши, де-які порушення своїх наказів городянами. Користуючись з цього, людність усю свою увагу віддала не боротьбі з большевиками, а дрібним викручуванням од їхніх вимог та рятуванню рештків свого майна, не розуміючи, що в будучині загрожують багачько гірші небезпечності.

Але становище таки зобов'язувало большевиків, хоч почасти, виявити свій програм, видати хоч де-які постанови, які-б відповідали найважливішим та ґрунтовним комуністичним принципам, хоч-би і без наміру дуже намагатися на їх цілковитім виконанні. З другого боку жадібність та бажання пограбувати примушували і поодиноких комуністів і їхню владу раз-по-раз порушувати це підказане обережністю рішення.

Так, не порушуючи свого програму, не могли большевики не заборотнити усяку приватну торгівлю. Таку постанову і справді було оголошено, алеж, коли приставка купцям великих кількостей продуктів і справді не дозволялася, меншій торгівлі большевикам доведлося попускати немов через недогляд, а найдрібніша — базарна розрослася за їх так, як ніколи. Вони не мали змоги наладати постачання для людности, або хоч для пролетарської її частини, державними заходами, як це відповідало їхньому принципу, і без базарів їм і самім довелось-б голодувати.

Саме через те, що більша торгівля була заборонена, ціни на усі харчові продукти страшенно знялися у Києві, а це спокушало околішніх сегян, часом і за 100-150 верствів, везти до Києва на базарі або для продажу по домах якийсь один клунок борошна, один, а то і пів пуда сала і т. д.

Через заборону торгівлі, усе постачання для великого міста виконувалося по дріб'язку безліччю дрібних підприємців та селян, що під загрозою за те покарання та реквізіції продуктів привозили їх в такій кількості, в якій кожен здужав нести на руках. Так утворилося «мішоцництво». Усі вагони по залізницях, що йшли до Києва, були набиті до несхочу отими підприємцями та їхними клунками. Через брак місця по вагонах мішечники з лантухами здиралися на дахи вагонів,

тулилися на паровозі, сиділи верхи на тендерах, а через те часто траплялися каліцтво та смерть.

Така торгівля обходилася краю без міри дорожче од великої, забіраючи з роботи величезну кількість людей, та городянам продукти ставали ще в багато разів дорожче, ніж вимагала дорожняча приставка, бо мішочники і терпіли багато і ризикували дуже, а тому зважувалися везти свої продукти тільки заради величезного заробітку та сподіваючись придбати за дурно у місті потрібні їм фабрикати.

В ті часи городяне, хто втративши заробіток, а хто одібране майнс, мусіли рятуватися од голоду випродуючи одяг, посуд, меблі по якій будь ціні. Все те забірав мішочник часом за ціну у сто разів дешевшу од дійсної вартости речі або вимінюючи за якесь трошки продуктів. На початку він шукав тільки речей, необхідно потрібних у селянському життю, але швидко величезний зиск та дешевість городянських речей поманила його купувати і усякі забіганки. Траплялося, що мішочники везли з міста великі трюмо і навіть роялі (само собою лише ті, хто жили ближче і мали змогу одвезти їх на своєму возі, бо доправити залізницею щось більше було тоді сливе неможливо); траплялося, що завізши таку річ додому, він не знав, де з нею подітись, у хаті вона заважала, тай затягав її до повітки по-між корови та коні.

Та було-б помилкою думати, що таким шляхом збогачувалися усі, або хоч багато селян. На таку торгівлю квапилися тільки особливо жадібні до зиску, а величезна більшість селян не зважувалася наражуватися на ті образи та небезпеки, які часто доводилося терпіти мішочникам. Незносимий та небезпечний був вже і самий переїзд залізницею до Києва. Пріч того, на кожному кроці загрожувало пограбування. Пограбувати могли ще в дорозі червоноармійці, вони-ж могли пограбувати і у Києві, в дорозі з вокзалу до базарю, нарешті і на самому базарі большевики від часу до часу робили наскоки; часом це була банда червоноармійців, часом якась частина червоного війська, що не дістала вчасно од начальства харчів, иноді не могло перемогти спокуси і серце самої большевицької влади і вона посилаго нарочиті загони розгонити базарі. Тоді на базарях здіймався переполох, усі кидалися врозтіч, силкуючись винегти і свої клунки; часто з цим не щастило, утікачів переслідували, били нагаями, забірали те, що вони несли і, доводилося, тікаючи, і самім викидати, що важче. Після такого розгону усе, що залишалось на базарі або було одібрано у тих, хто тікали, ставало військовою здобиччю грабіжників. В тих випадках, коли базарі розгоняли з наказу влади, розгоняли не один якийсь, а одночасно усі базарі у місті, і Київ таких днів голодував.

Більшість селян на такі неприємності наражуватися не хотіла, а краще продавала, що мала залишнього, за дешево мішочникам, а ті вже спродували куплене у Києві. Витворилися особлива професія та особливий тип, не дуже милі. Таким чином своїми розпорядженнями самі большевики сприяли визискуванню працюючих та прискореному скупченню багатства у небагатьох руках, себ-то тому, боротьбою проти чого вони виправдували свої злочинства.

В. Леонтович.

Українське правниче товариство в Празі.

(З нагоди п'яти літ діяльності).

Українське Правниче Товариство було засновано в Празі 17 березня, 1923 року з метою продовження за кордоном діяльності завішеного в Києві Правничого Товариства. Як видно з арт. 2 Статуту, Товариство поставило своїм завданням «об'єднувати теоретичні й практичні українські правничі сили на ґрунті дослідження питань українського права; дбати про соціальні, матеріальні й моральні інтереси українських правників в Ч. С. Р. та причинитися до зав'язання між українськими і чеськословацькими правниками доброзичливих стосунків». В першому році свого існування Т-во мало 21 члени, а в п'ятому (1928) році — 32 члена. Діяльністю Т-ва керує його Управа, незмінним головою якої є проф. Р. Лащенко. Культурно-наукова діяльність Т-ва виявилася в улаштуванні засідань, на яких оголошувалися і дебатувалися реферати на різні теми, переважно з області українського права. За п'ять років було зачитано 69 рефератів; з того числа — 54 на звичайних засіданнях, і 15 рефератів з нагоди ріжних урочистостей. Відмітимо найцікавіші з них: доц. О. Гайманівського: Інститут закупництва по Руській Правді; проф. С. Дністрянського: Нова система цивільного права (2 зас.); Провідні думки в історії та теорії міждержавного права; проф. Р. Лащенка: Литовський Статут, яко пам'ятник українського права, Переяславський договір 1654 р., Ідея права власності на Україні, Судові докази на суді народнім на Україні XVI-XVII вв. (2 зас.), *Quarta pars puellaris* в українському праві, Вплив угорського права на Литовський Статут; проф. О. Мицюка: Винародовлення селянства за зміною оточення, Націоналізм в аграрній політиці, Феодально-кріпацькі пережитки в XX в.; проф. О. Одарченка: Вишикання мінливої цінності номінальної валюти; П. Сулятицького: Риси правного життя на Кубані від початку революції 1917 р.; проф. Ф. Щербини: Значіння статистики, як наукової експертизи; проф. А. Яковліва: Декларативні судові позови і присуди без виконавчої сили, Вбивство С. В. Пейлори перед судом присяжних Парижа. Де-які з названих докладів були потім надруковані в ріжних наукових виданнях.

Крім звичайних засідань Т-во влаштувало урочисті збори з нагоди вшанування пам'яті проф. М. Туган-Барановського в 5-ту річницю його смерті, з нагоди смерті президента В. Вільсона, з приводу 75-тилітнього ювілею президента Т. Г. Масарика, з приводу 50-ти літ війни балканських слов'ян за свободу. Т-во є членом Українського Академічного Комітету для міжнародної інтелектуальної співпраці. Видаєничка діяльність Т-ва виявилась у виданні друком таких книжок: проф. Р. Лащенка: «Лекції по історії українського права. II. Доба Литовсько-польська. Пам'ятники права, 1904; «Руська Правда. Короткий список». Редакція і покажчик літератури проф. Р. Лащенка; «Українське Правниче Товариство в Ч. С. Р.» Звіт з діяльності за п'ять років. 1928. З цієї останньої книжки беремо відомості про діяльність Т-ва.

Українське Правниче Товариство протягом 5-ти років своєї діяльності, в міру своїх сил і засобів, причинилося до розроблення певних правних проблем і питань як з області українського права, так і з області права взагалі. Той, хто знає, в яких тяжких і несприятливих умовах доводиться працювати українським вченим за кордоном, зрозуміє, наскільки підноситься інтерес і полегчує наукову працю існування таких наукових т-в, як Правниче Т-во, Історично-Філологічного ин., що об'єднують наукових працівників наших та дають їм можливість на спеціальних засіданнях піднімати ріжні наукові питання і проблеми, ознайомлювати громадянство з результатами наукових дослідів, обговорювати і критикувати їх в академічних, суто-наукових умовах.

Вітаючи таку корисну діяльність Правничого Товариства, висловимо побажання, щоб Товариство особливу увагу звернуло на розроблення

проектів українських національних матеріального і процесуального кодексів, як цивільного, так і кримінального, а також і інших законів, бо в цій області поки-що нічого не зроблено, а праці є досить.

А. Я.

3 міжнародного життя.

Проблема репарацій.

Як на цьому місці було переказано, свого часу в Женеві після пересправ заінтересованих сторін, сталося принципове рішення остаточно урегулювати т. зв., репараційну проблему, що тяжкою колодою лежить на шляхах замирення західної та середньої Європи. Рішення це не засталося в площині добрих побажань, а за останній час почало набувати наче б то цілком реальних форм. У центрі цілої справи став генеральний агент по виконанню репараційного плану Паркер Жільберт. Він об'їхав столиці заінтересованих держав, побачився і радився з відповідними міністрами. Особливо важливе значіння мали його наради в Лондоні з англійським міністром фінансів Уінстоном Черчилем та в Парижі з головою французького кабінету Раймондом Пуанкаре, до якого він приїхав разом з Черчилем. На одній із таких нарад приймав участь і один із найбільших американських фінансистів Пірпонт Морган. Зараз Паркер Жільберт повернувся до Берліну, де має наради з відповідними німецькими державними чинниками.

Усі ці наради та пересправи поки що вкриті таємницею. Публічно вже заговорять на офіційних конференціях, де розглядатиметься ціла справа. Але європейська політична опінія надто тим зацікавлена, щоб газети де-чого не довідалися. Усі згадані наради та пересправи точаться навколо таких трьох пунктів: означення точної цифри цілого німецького боргу, способів його виплати та гарантій, що виплата буде виконана. Останній пункт, як в тому сходяться всі газетні звістки, не робить жадних труднощів. В принципі усі згодні з тим, щоб Німеччину було увільнено від усього роду міжнародного контролю, бо він понижує її суверенні права. Це можна зробити, лише поставивши цілий борг на комерційну ногу, чим буде вирішено пункт другий. Але комерціалізувати борг не можна, не знаючи його загальної суми, — себ-то, властиво, ціла проблема зводиться до вирішення першого пункту, тоб-то до означення повної суми боргу. Після його вирішення два других вирішуються майже автоматично.

Як відомо, план Дауса, встановлюючи що-річну суму німецьких репараційних виплат, мовчить про те, як довго ці виплати мають робитися. Сума цілого боргу в цьому плані зосталася тому не означеною, а втім, явна річ, капіталізувати борг можна лише тоді, коли сума його точно відома.

Ріжні газети по різному підходять до означення загальної суми репараційних виплат. Французька преса обчислює її в 40 і навіть 50 мільярдів золотих марок; нейтральна — в 20-30 мільярдів, а німецька — знижує ще на якийсь десяток. Висота обчисленої суми залежить головним чином від симпатії тих чи інших газет до Німеччини чи до її недавніх переможців.

Єсть, однак, і об'єктивні моменти, що неминуче мусять ввійти в означення вказаної суми. Вони такі: 1) борг антантських держав Сполученим Штатам Північної Америки, що досягає вкупі 22 мільярдів 400 мільйонів золотих марок; 2) видатки Франції, Бельгії то-що по відновленню зруйнованих провінцій, поки-що Німеччиною не виплачені; 3) видатки на допомоги, пенсії інвалідів і т. и. Одні три пункти і ляжуть в основу німецько-антантських пересправ, що мають наче б то розпочатися наприкінці цього року.

Труднощі при тому буде багато, бо ж з англійських відповідних кол

уже зроблено заяву, що Англія не може дістати менше, ніж то їй потрібно для повної ліквідації свого боргу Америці; з бельгійського боку вказано, що Бельгія ні на один франк не зменшить своїх претензій до Німеччини; Франції-ж потрібно також з одного боку заплатити свої американські борги, з другого — вернути витрати по відбудуванню північних департаментів.

Але головні труднощі в тому, як капіталізувати вказану вище астрономичну суму німецького боргу, де знайти грошовий ринок для того? Ніхто, крім Сполучених Штатів, не в силі виконати цю велитенську фінансову операцію, і до них звернуто зараз очі європейських контрагентів. Чи схочуть вони ще раз прийти на допомогу Європі?

Американський уряд уже висловився негативно. А втім, як подає «Journal de Genève», все це може ще рішуче змінитися. Звичайно, не зараз, але після того, як одбудуться вибори президента Сполучених Штатів. Америка мусить здати собі справу, що єдиний спосіб дістати з Європи всі ті борги, які вона там має, це діставати їх безпосередньо од Німеччини, обминаючи скарбниці Франції, Англії то-що. Бо справедливо якось висловився з цього приводу американський фінансист і державний діяч Мелон: «Економічне замирення Європи варто для Америки вдесятеро ніж всі її борги на старому континенті».

Одночасно на пересправах поставлено буде і друге питання — про очищення Рейнських провінцій Німеччини од антантської окупації. Питання тяжке, бо тези головних противників — Німеччини та Франції — прямо протилежні. Німеччина вимагає очищення без усяких умов; Франція зв'яже його з питанням репараційним. І коли б це питання вирішувалося самостійно, не було б майже жадних шансів на успішне його вирішення. Але ходом річей зв'язалося воно неодривно з питанням боргу та його виплати. І коли буде вирішено одно, автоматично вирішується й друге.

Останні сліди керівного становища колишніх ворогів підуть тоді в непам'ять для західньої Європи. Інша річ — для Європи східньої. Справа її замирення мабуть після того стане на порядок реального політичного дня.

Observer.

З преси.

За інших часів з частковим недородом, як-що він спіткав ту чи іншу частину нашої землі, край наш сам давав лад і своїми багатими ресурсами, запасами з попереднього не дозволяв тій біді обернутися в лихо стихійне. Та десять год грабіжницького господарювання совітів геть виснажили Україну. Ті страшні десять год привели за собою загальне пониження хліборобської культури, виснаження ґрунтів, гірше оброблення землі, засмічення насіння, зменшення площі засіву. А спеціальна політика Москва, яка намагалася викачати з України до останнього дзерна збіжжя, потрібне совітам для продажу за кордон, геть позбавила людиність усяких запасів. За таких обставин несприятливій природній умови, які траплялися, звісно, і раніше, але які ніколи не призводили до катастрофи, повернули неврожай на півдні України у велике нещастя — голод, за яке вся вина спадає на окупаційну владу. Але на погляд представників цієї влади це лихо... тільки підкреслює перевагу комуністичної системи господарства. Тієї думки принаймні «голова урядової комісії допомоги недородним районам» наркомзем Шліхтер.

«Урожай цього року, — сказав у розмові з співробітником Ратау тов. Шліхтер, — в обставинах Одеської округи яскраво підкреслює перевагу колективного і великого радянського господарства над господарством селянським. Скрізь у радгоспах і колгоспах був урожай значно більший ніж на селянських полях. Цей наочний приклад повинен спонукати селянство Одещини активніше стати на шлях колективізації». («Пр. Пр.», ч. 250 з 26 жовтня ц. р.).

Справді безсоромність большевицька не має жадних меж: навіть велике нещастя намагається московський наймит повернути на службу комуністичної ідеології та її користь. Такі висновки робить з народного лиха тов. Шліхтер, що стоїть на чолі «урядової комісії допомоги недородним районам». Але люdnість з цього «наочного прикладу» робить трохи інші висновки, не такі сприятливі для окупантів. Нагадаймо відозву «Укр.Революційн. Комітета», що її уривок ми наводили в попередньому числі, і що її подає в хроніці сьогодні наш дописувач з Букарешту:

«Рятуйтеся від голоду! Готуйтеся до розправи з проклятою московською комуною!»

* *

*

Большевики носяться з червоною армією, на всі боки вихваляючи її силу. Висліди призову, що одбувся оце допіру, дають иншу оцінку основи тієї сили — людському матеріялу.

На Київщині

«фізичний стан молоді 1906 року не краще попереднього. Відсоток забракованих з основного призовного контингенту сягає до 50, а з партійної групи призовників, зокрема серед активу КСМ, цей відсоток сягає 60. Основні хвороби — захворювання на серце та неврастенію». («Пр. Пр.» ч. 250 з 26 жовтня ц. р.)

50-60% забракованих! Жахливе посвідчення про народне здоров'я на Україні. Ось перед нами ще один «наочний приклад» того страшного стану, до якого призвело населення нашого краю нелюдське хазяйнування окупантіз.

* *

*

У Харківських «Вістях» ч. 2212 з 22 вересня Лісовий наводить низку «чудасій» українізаційних:

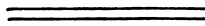
«Це не вигадка, не мит, а факт: чудо природи, найповіша сенсація, навіть більша сенсація, ніж «вагітний» автомобіль, що її пустила одна з чернігівських установ.

«Що таке «чудо» справді трапилось, слід тільки заглянути в газету «Радянська Думка» за 18 вересня, де наводиться відношення Черкаського Окровоснкомату, в якому сказано:

«...Також надсилається... відношення Чигиринського РВК № 13528 — 28 р. з додатком довідки про вагітність призовника Кравченка Федора Юхимовича...».

«Не як небудь, а з довідкою, щоб, значить, у Чигирині ніякого сумніву не було».

Це вже можна сказати новий рекорд українізації в «республіканському масштабі»... Доукраїнізувалися! І до чого вони нарешті доукраїнізують?»

З широкого світу.

— У Відні відбувся конгрес німецько-австрійських професорів цивільного процесуального права. Праця конгресу полягала в досягненню повної уніфікації судової процедури обидвох країн.

— В Мароко коло Гайяна (Рабатська область) викрито велику печеру, вхід до якої був завалений каменям, вкритим невідомими написами; сподіваються сенсаційних нахідок в самій печері.

— Експерти Британського музею визначили, що знаряддя і хатні речі недавно знайдені коло Бетчворта, мусять мати до 5.000 років віку.

— Англійська археологічна комісія Стенлі Касона опублікувала дані про свої розкопки візантійського гіподрому в Царьгороді.

— Шведський подорожник Свен-Гедін, що знаходиться зараз із своєю експедицією в Урумчі (хинький Туркестан), подає надзвичайно цікаві відомості про географічні і палеонтологічні відкриття місці.

— 26 жовтня відбулося урочисте засідання Французької Академії Наук.

— В Римі має відкритися залежний від Ліги Націй інтернаціональний Інститут виховничої кінематографії.

— В Газі зачинилася конференція Міжнародного Червоного Хреста. Прийнято новий статут і обов'язковість конгресів що-чотири роки.

— Новий закон про підданство в Югославії передбачає великі полегкості для натуралізації осіб слов'янського походження.

— В Берліні має бути підписана німецько-румунська угода в справі ліквідації післявоєнних рахунків.

— Віддано під суд за перевищення влади головнокомандуючого фінської армії, ген. Сігво.

— Швейцарські парламентські вибори скінчилися ухилом в бік правих партій.

— Перші вибори в Боснії й Герцеговині дали більшість на користь урядових партій.

— Страйк моряків в Марселі закінчився.

— Головний агент репараційних сплат Жільберт Паркер після переговорів в Лондоні, Парижі і Брюсселі повернувся до Берліну для переговорів з німецьким урядом в справі вияснення дальших сплат і перегляду репараційного плану Дауса.

— Англія, Швейцарія і Голандія визнали новий режим в Албанії.

— 20 жовтня в Празі відбулися свята десятиліття з дня оголошення самостійності Чехословаччини.

— По всій Італії відсвятковано шості роковини фашистського походу на Рим.

— Совіти розпочали переговори з Францією і Німеччиною в справі складення договорів про авторське право.

— Галицький емігрант Пасюк стріляв в польського консула в Празі Любачевського.

— З нагоди 10-ліття заснування Австрійської республіки уряд має видати загальну амністію.

— В Мексиці розпочався суд над вбивцями ген. Обрегона.

— Парламентська комісія німецького рейхстагу по перегляду кримінального статуту висловилася проти смертної кари.

— Розійшлися чутки про візиту в Берліні князя Кирила до гетьмана Скоропадського й про договір між ними, по якому Україна мала б бути нісій монархистичної реставрації в Росії васальним князівством із Скоропадським на чолі.

— В Англії почалися вибори до муніципалітетів і підготовча кампанія до парламентських виборів, що мають відбутися в червні майбутнього року.

— Власники Рурської області після невдалих переговорів з робітниками оповістили лок-аут, якому підпало 250.000 душ.

— Еспанський бюджет запроєктовано в такому розмірі: прибутків — 3.350 міль. пезет, видатків — 3.300 міль. пезет.

— Французький бюджет на 1929 рік обраховано в розмірі: прибутків — 45.280 міль. фр., видатків — 45.225 міль. фр.

— В зв'язку з конгресом російських кредиторів в Лондоні газети подають такі відомості про російські борги: Англії — 722 міль. ф. ст., Франції — 6 мільярдів франків, Америці — 283 міль. дол., Японії — 255 міль. ієн, Італії — 100 міль. лір. Бельгії — 1,34 міль. фр., себ-то разом коло 13 мільярдів руб. зол.

— Світська статистика подає такі дані про торговельний баланс мин. року: експорт — 636 міль.руб., імпорт — 820 міль. руб. Цифри попереднього року: експорт — 678 міль., імпорт — 624 міль. руб.

— Комерційний баланс Італії за 8 міс. 1928 року виносить: імпорт — 14,4 мільярдів лір, експорт — 9,1 мільярдів лір. В 1927 р. ці цифри були більш сприятливі для Італії, а саме: імпорт — 14,5 мільярдів лір, експорт — 10,2 мільярдів лір.

— В Англії на 22. X рахувалося 1.344.200 безробітних на державному утриманню. В порівнянні з мин. роком безробітних збільшилося на 270 тисяч душ.

— Німецький дирижабль «Граф Цепелін», що вилетів з Америки назад до Німеччини 29 жовтня прибув до Фрідріхсгафену 1 листопаду. Подорож зроблено майже по прямій лінії — Н'ю-Йорк, Бордо, Діжон Фрідріхсгафен в 71 год. 15 хв. На дирижаблі знаходилося 60 осіб і 1 тона пошти.

— Франц. інж. Клод прибув до Гавани з наміром на яхті дослідити теплу течію Гольфштрем.

— В Лондоні м-во транспорту виділило комісію боротьби з вулишним шумом.

— Кількість газет в Німеччині з 4.221 в 1914 р. зменшилося до 3.257 в 1927 р.

— Французький уряд заборонив урядовцям без спеціальних дозволів їздити до СССР.

— 1 листопаду в день всіх святих, по цілій Франції відбулися на кладовищах і коло пам'ятників полеглим жалібні церемонії. На могилу невідомого жовніра в Парижі поклав вінок сам президент республіки Думергі. Окрема ескадрилья аеропланів, вилетівши з Бурже до Етрату, де стоїть пам'ятник Ненжесеру і Колі, зробила рейд над океаном і кинула силу живих квітів в море.

— Залізнична катастрофа Сімплонського експресу коло Сластіна в Румунії коштувала життя 31 пасажирові; ранено 47 душ.

— Турецький уряд проектує перенести тижневе свято з п'ятниці на неділю.

— В Наморі відкрито пам'ятника бельгійському королеві Леопольдові II-му.

— 26 січня 1919 року в Брунсвіку мають відбутися свята двохсотліття з дня народження славного поета і драматурга Лесінга.

— Закрився в Мадриді 8-ий інтернаціональний конгрес будівництва.

— В Японії відбулися великі арешти комуністів. З березня місяця арештовано вже 1.500 душ.

— Вмер Р. Лансінг, бувший секретар закордон. справ Сполучених Штатів і головний дорадник президента Вільсона.

— Світська статистика дає такі відомості про стан шкільництва по всьому СССР. Шкіл — 117.200, учнів — 11.200.000. В порівнянні з періодом 1923-24 збільшення шкіл дорівнюється 32%, а учнів — 37%.

— Рада комісарів СССР в листопаді с. р. улаштує на всій території СССР полювання на бродяг та бездомних. Мобілізується всі поліційні, частини і багато війська.

Події у Львові.

Це число «Тризуба» вже пішло у друк, коли надійшли відомості про криваві події у Львові, що відбулися там 1 листопаду. Тому обмежуємося сьогодні самими звітками, що принесли нам досі газети.

Того дня мала одбутись коло собору св. Юра урочиста панахида по всіх, хто загинув під Львовом. У ночі перед тим, невідомі намагалися ушкодити пам'ятники «оборонців Львова» і «Орлят».

«Діло» з 4 листопаду повідомляє:

«Вчорашнє число «Діла» заняло львівське Староство Гродське за ваш опис подій, що мали місце по панахиді. Щоби не наражувати нашого шоденника на нову конфіскачу, обмежуємося нині тільки до подання голосів львівської польської преси про ті події».

«За Свободу» з 3 листопаду оповідає, що після панахиди організувався український похід на Личаківське кладовище. Поліція хотіла його спинити. Вив'язалася стрілянина. На допомогу пішій поліції прийшла кінна, яка заатакувала натовп. Про дальніші події та ж газета подає:

« О 7 год. ввечора почалися анти-українські демонстрації польської молоді, яка рушила на вул. Супінського, де знаходиться Український Академічний Дім. Розпочалася стрілянина, під час якої було зроблено біля 200 пострілів. В сутичку вмішалася поліція, якій на силу пощастило повернути порядок. Під час стрілянини було поранено декільки десятків чоловік. З поліціянтів поранено 18 чол. Біля 30 чоловік українців поліція арештувала.

« О 9 год. ввечорі польська молодь погромила помешкання української «Просвіти», укр. газети «Діло» і укр. страхового т-ва «Дністер». Рівнож постраждала контора і склад укр. т-ва «Маслосоюз». Обстановка і майно кооператива знищено».

Кореспонденція «Возрожденія» з Варшави в числі з 8 листопаду подає такі подробиці:

Після впаду на Український Академічний Дім «польська демонстрація продовжувалася, піддаючи по дорозі розгрому поміщення «Укр. Просвіти», редакцію «Діла» і укр. страхове т-во «Дністер». З друкарні «Діла» натовп викинув з вікон друкарські машини, меблі і папір. Обороняючи своє помешкання, українці стріляли по демонстрантам і зранили двох чоловік. Пізно увечері розрухи відновилися. Натовп розгромив помешкання українського «Маслосоюза».

«Głos Prawdy» з 4 листопаду повідомляє, що

«Після з'їзда галерчиків певна група академічної молоді вирушила на вулицю Боймів, де міститься редакція «Нового Часу», нового українського шоденника, ультра-шовіністичного. Зібраний натовп здемолював редакцію».

Та ж газета повідомляє, що поліція перепроводила серед українців низку трусів та арештів. З неї-ж довідуємося про розв'язання поліцією з'їзду «Рідної Школи», про телеграму голови Української Репрезентації п. Дм. Лівіцького з описаннями четвергових подій до прем'єра Баргтя, про виступлення послів Левенгерца і Стронського, які домагаються боротьби з елементами, «що мають на меті унеможливлення мирного співжиття народів, які населяють Польщу, з народом Польщі».

«Діло» з 6 листопада приносить звістку, про інтервенцію у Львівського вобводи в справі подій 1 листопаду делегатів Української Парламентарної Репрезентації сен. д-ра Корнила Трояна і послів С. Хруцького і Д. Паліва.

До тих сумних і жалюгідних подій, які скінчилися нечуваним і варварським розгромом українських культурних установ, що викликає суворий осуд і законний протест, нам доведеться повернутися ще по отриманню докладніших відомостей.

Хроніка.

З Великої України

— Про роботу Української Академії Наук почали з'являтися статті в американських наукових виданнях, в яких висловлюється також думка про тісніший зв'язок з Українською Академією. («Пр. Пр.», ч. 244 з 19. X).

— Етнографічна комісія УАН одержала від норвезького фольклорного Т-ва при Університеті в Осло пропозицію зав'язати постійний науковий зв'язок й обмінюватися виданнями («Пр. Пр.» ч. 250 з 26. X).

— Музей життя й творчості Т. Шевченка відкрився 7 листопаду у Києві. Музей міститься в будинку, де колись жив Шевченко й має такі відділи: дитинство Шевченка, перші художні впливи на Шевченка, Шевченко в Петербурзі, Шевченко на Україні, Кирило - Методієвське брацтво й заслання, дослідження Шевченкової творчості і ще два відділи, де буде зібрано твори поетів, художників і композиторів, присвячені Шевченкові, а також всі проекти увічнення Шевченкової пам'яті перед і по революції. Усі ці відділи розташовано з першого поверсі Шевченкового будинку. На горі буде відновлено Шевченкову майстерню за проектом проф. Кричевського. («Пр. Пр.», ч. 245 з 20. X).

— Катедра жидівської культури відкрила в Одесі секцію з Мерзоном на чолі. При секції мається 4 комісії — літературна, історична, соціально-економічна й педагогічна. («Пр. Пр.» ч. 248 з 24. X).

— Жидівський театр у Києві почав підготовчу роботу до відкриття зимового сезону. На відкритті піде п'єса Шолом-Алейхема «Ойуер». («Пр. Пр.», ч. 249 з 25. X).

«
— Зміни в системі навчання на сов. Україні. Народний Комісаріят Освіти сов. України гадає встановити для середньої освіти 12 річний термін, в зв'язку з чим «7-мирічки» мають перетворити на «8-мирічки». Нар. Ком. Освіти висуває також проблему починати шкільне навчання дітей з 6 років, а дошкільне — з 4 років. («Пр. Пр.» ч. 244 з 19. X).

— Всесоюзна виставка графіки й рисуноків відкрилася 20 жовтня в Києві. («Изв.» ч. 246 з 21. X).

— Всеукраїнський радіо-з'їзд відкрився у Харькові 20 жовтня. Радіоприймачів на Україні під цю пору нараховується до 50.000 («Пр. Пр.» ч. 246 з 21. X).

— Всеукраїнська пасішницька нарада. — У Києві 25 жовтня відкрилася всеукраїнська пасішницька нарада, в якій взяли участь представники земельних органів та плодово-овочевої і пасішницької кооперації України. («Пр. Пр.» ч. 250 з 26. X)

— Українізація в частинах Вороніжської і Курської округ з українським населенням. Обласний комітет компартії Центральної Червоноземної Области виніс постанову про українізацію районів, де переважає українське населення. В округах Россошанському, Острівському й Білгородському в Черно-

земній області живе півтора мільйони українців («Изв.», ч. 248 з 24. X).

— Але ще більше совітська влада дбає про москалів на Україні. — На засіданні ЦК нац. меншостей при ВУЦВК ухвалено постанову про поліпшення обслуговування московської людности на Старобільщині, Куп'янщині та Ізюмщині. Перед секретаріатом ВУЦВК поставлено питання про негайне закінчення виділення на території зазначених округ нових московських рад та створення московських національних районів («Ком.», ч. 249 з 25. X).

— А ось як виглядають результати совітської українізації. — На зборах Артемівської районної партійної організації, не дивлячися на вимогу членів зборів, — доповідь секретаря, який добре володіє українською мовою, все ж таки було прочитано по московському («Ком.», ч. 243 з 18. X).

— Переселення з Київщини. — Переселенський наряд Народнього комісаріату землеробства на 1928 р. виносить для Київщини 1.200 родин на «союзні» колонізаційні фонди. Крім того на південь України переселено буде 130 жидівських родин, 59 циганських та 34 польських та 238 родин в зв'язку з приділенням землі для потреб військового урядництва. Українські родини дістали землю в Надволяжжю — 150 родин, на Уралі — 200 родин, в Сибіру — 300 родин та на Далекому Сході — 550 родин.

Що-до жидів, то це ніби остання партія, яка відправляється на землю на південь України. Далі жиди будуть направлятися до Біробіджанського району на Далекому Сході. Циган же й надалі будуть осаджувати на півдні України. («Пр. Пр.», ч. 248 з 24. X).

— Дніпрельстан. — Питання передачі майбутньої енергії Дніпрельстану на Донецький басейн рішено в негативному ро-

зумінню. Вся енергія Дніпрельстану, значить, буде віддана майбутній промисловості, що навкруги Дніпрельстану має повстати. («Изв.», ч. 249 з 25. X).

— Большевицька господарка. — В Білій Церкві розгружають вугілля для найбільших цукроварень. Замість того, щоб складати вугілля згідно з приписами у штабеля заввишки у 1 аршин, вугілля зсипалося з вагонів у двохсаженні гори, з якої причини ці гори загорілися самі собою. Складено так було 100.000 пудів вугілля. Збитки дуже великі («Пр. Пр.», ч. 284 з 24. X).

— Совітська допомога голодуючим недостатня. «Наркомзем» України Шліхтер, повернувшись з об'їзду голодних районів, заявив, що розміри державної допомоги голодуючим забезпечують провести сівбу тільки в неможливі й в частині середняцьких господарств. Крім того, Шліхтер заявив, що допомога в справі харчування дітей в голодаючих районах — не достатня. («Ком.», ч. 249 з 25. X).

— Селянський терор. — У селі Гостра Могила коло Білої Церкви пострілом поранено селякора Мочинського.

— У селі Карабочині на Київщині побито селякора Кравченка («Ком.», ч. 249 з 25. X).

— Безробіття на Україні зростає. — Біржа праці працює до того незадовільно. На багатьох біржах праці виявлено хабарництво та зловживання. («Пр. Пр.», ч. 246 з 21. X).

— Перші морози на Україні почалися 17 жовтня. У Києві мороз доходив до 3%, а Чернігові — до 7%. («Пр. Пр.», ч. 244 з 19. X).

— Напад на пасажирський потяг доконано між станціями Крути-Плиські. 12 чоловік зупинили потяг петардами, пограбували пасажирів і втікли.

Одного пасажера тяжко поранено.
(«Пр. Пр.» ч. 248 з 24. X).

— Українське земляцтво в Тифлісі. — У Тифлісі при клубі залізничників організувався гурток українського земляцтва, який поставив собі за мету тримати зв'язок з Україною і вивчати її з культурно-національного боку. Гурток має 300 членів.
(«Пр. Пр.», ч. 249 з 25. X).

3 життя

укр. еміґрації

У Франції.

— Панахида по св. пам. С. Петлюрі та по вояках, що загинули в боротьбі за волю України. — В неділю 4 листопада в Українській Православній Церкві в Парижі після служби Божої було відслужено урочисту панахиду по св. пам. С. Петлюрі, Головному Отаманові Військ УНР, та по всіх старшинах і козаках Армії УНР та Української Галицької Армії, що загинули в боротьбі за волю України.

— Доклад інж. Д. Андрієвського в Парижі. — 20 жовтня ц. р. інж. Д. Андрієвський, який прибув з Брюсселю до Парижу на запрошення місцевої групи «укр. націоналістів», прочитав доклад на тему «Український націоналізм». Доклад зібрав чималу аудиторію, що з великою увагою прослухала докладчика. Доклад уявляв з себе конспект ідеологічно-програмової діяльності «Проводу Українських Націоналістів».

У Румінії.

— Заворушення на Україні. — 21-го жовтня газета «Кувинтул», під заголовком: «Великий сепаратистичний рух на Україні» надрукувала таке повідомлення:

«З кожним днем сепаратистичний рух на Україні зростає.

Особливо велику агітацію проти московських керівників ведуть сільські ради.

На Україні розповсюджуються десятки тисяч гасмних прокламацій, в яких змальовуються ті надужиття, яких допускають большевицькі керівники.

ПІУ що-дня переводить масові арешти, завдяки чому обурення ще більше зростає.

Ситуація з кожним днем загострюється і, певно, в скорому часі треба очікувати сепаратистичного вибуху на Україні».

На слідуючий день, то-пак 22-го жовтня, друга газета «Дімініаца» приносить нові відомості про занепокоєння на Україні.

Під заголовком: «Селянські повстання на Україні», вона друкує, таку телеграму з Кишинева:

«Місцевою владою отримано відомості про те, що на Україні зараз відбуваються великі селянські повстання.

Одеські газети, між иншим, повідомляють про повстання в районі села Затірки, біля міста Орша.

Сотні селян, озброєні рушницями та ціпками атакували помешкання сільської ради. Прикликане на допомогу вісько відкрило вогонь по селянах. Селяне, які в цей час уже займали будинок сільської ради, відповіли рушничним вогнем з вікон. Сотні людей забито і поранено. Новий полк, викликаний на місце повстання, зломив спротив селян. Вожаки повстання заарештовані».

Нами також отримано повідомлення про занепокоєння на Україні, а разом з тим нам надіслали також і одну з тих прокламацій, які нині гуляють по Україні.

Під великим наголовком: «Селяне не давайте хліба большевикам», намальовано кілька танцюючих кістяків.

Сама ж прокламація звучить так: «Примара голоду знов насувається на Україну».

Знов наш народ з ласки большевицької влади, буде кинутий на голодну смерть».

Зо всіх кінців України надходять тривожні звістки про недорід,

а в багатьох місцях неврожай буде повний. На Московщині положення ще гірше — там уже тепер відбуваються голодні бунти селян та робітників, які московські комісари здушують рострілами. Надія вся большевиків на український хліб, який вони будуть грабувати в українського населення та вивозити на Московщину. Знов, як шість років тому назад, заберуть останнє, а народ наш залишать умірати голодною смертю. Червоні кати московські не зупиняться перед тим, щоб знов виморити голодом мільйони нашого населення, як було минулого разу, коли від голоду вимерло біля восьми мільйонів української людности. А мільйони голодних москалів, яких посилатиме большевицька влада на Україну за хлібом? Чорними хмарами посухнуть вони на українські землі, щоб видерти останній кусень хліба у нас, а нам залишити одно — покірно умірати з голоду.

Що-ж роблять московські кати, щоб не допустити до голоду?

Чи справді вони щиро дбають про те, щоб врятувати населення від голодної смерті?

Ні! Не вірьте їм! Не вірьте їхнім закликам і загрозам!

Не да в а й т е ї м х л і б а !

Вони вивозять хліб наш за кордон, продають чужинцям, а гроші видають чужинецьким комуністичним партіям, щоб викликати большевицьку революцію в чужих державах. Награбовані з нашого населення гроші вони видають на комуністичну пропаганду в Англії, Франції, Німеччині, Польщі, Австрії, Румунії та в інших державах. Немає такої держави, де-б вони не сипали народніми грішми.

А скільки йде народніх грошей на революцію в Китаю? А чи вона потрібна нам?

Сотні тисяч большевицьких агентів, чекистів утримується за кордоном для агітації за такий комуністичний рай, який вони завели на Україні. Як-би ці гроші повернути на закупно хліба для голодного населення, то про ніякий голод не треба було-б і думати.

А л е в о н и ц ь о г о н е з р о б л я т ь !

Бо їм не ходить о те, щоб населення не вимерло з голоду, а про те, щоб на цілому світі завести комуни та щоб влада комісарська панувала всюди.

А л е ч и с т а н е т ь с я т а к , я к х о т я т ь б о л ь ш е в и к и ?

Ні. Чуюмо, що чужі держави уже завели у себе лад після війни, дбають про мирне та спокійне життя для своїх народів та про добробут народній. Вони ще до пори-до часу терплять комуни у нас, але це не довго буде тривати. Читаємо в пресі большевицькій, що чужоземні сили вже сьогодні готуються до жорстокої розправи з большевицько - комуністичною Москвою. Коли ми самі не зробимо розправи з червоними катями, то на нашу землю, чого доброго, вступить збройна сила чужих держав, щоб знищити їх.

Селяне! Досить з нас вже і інтвенції чужоземної сили московської! Хай не ступить більше на нашу політу кров'ю землю нога хижого чужинця. Рятуймося самі! Самі організуємося, щоб власними силами скинути ненависне панування скажених московських катів!

Н і о д н о г о д з е р н а х л і б а ч е р в о н и м г р а б і ж н и к а м !
Н і о д н о г о к а р б о в а н ц я н е п а в и с н и м о к у п а н т а м !

Рятуймося від голоду, готуймося до розправи з проклятою московською комуною!

Підписано: «Український Револьюційний Комітет».
(У к р а ї н т а ї).

— Російська правда. — Паризька газета «Возрождение» (ч. 1229) в повідомленню: «Сварки українців», між іншим пише:

«В Румунії українська колонія розділилася на дві майже рівні частини, які гостро полемізують між собою.»

Представник «варшавської орієнтації» проф. К. Мацієвич обвинувачує «прихильників інших орієнтацій» в зраді українській національній справі.

З «соромом» мусимо признатися, що нам — з обов'язку слідку-

ючим за всіми проявами українського громадського життя — нічого не було відомо (аж до з'явлення повідомлення в газеті «Возродження») ні про росквіт (а тим більше «гостру полеміку») серед української еміграції в Румунії, ні про виступи професора К. Мацієвича в тій інтерпретації, яку знаходимо в газеті «Возродження». Не знали, не зважаючи на те, що представник «Українтагу» був присутнім на всіх без винятку прилюдних виступах проф. К. Мацієвича в Румунії.

Пояснень цьому «дивному» фактові належить шукати не в нашій непоінформованості, а в тих своєрідних методах, які практикує газета «Возродження», інформуючи своїх читачів.

У відношенню до українців, вона, так само як і її вороги большевики, не гидує, при всякій для того нагоді, користуватися свідомою брехнею.

З повною відповідальністю за своє твердження, ми кажемо «свідомою брехнею» через те, що наведені нами інформації про українську колонію в Румунії могли зродитись лише в редакційних мурах «Возродження», бо особа, яка — бодай поверхово — слідкувала за громадським життям української колонії в Румунії, будучи об'єктивною, ніколи таких інформацій не дала-би.

В Букарешті відбулося п'ять конференцій української еміграції в Румунії, і ні на одній з них не тільки не було, але навіть і не накреслювалося найменшого росколу.

Більше того, в питаннях глибоко принципового характеру, як наприклад — в прагненню до цілковитої незалежності української держави — постійно спостерігається така зразкова однодушність, якій могли-би позаздрити всі безгрунтовні мрійники та політичні сліпці, що даремно намагаються повернути колесо історії назад, до єдиної-неділимої, недавного минулого.

Тим часом, слід зауважити, що до участі в засіданнях конференції Громадсько-Допомоговим Комітетом запрошувалися всі без

винятку емігранти з України. Участь в цих конференціях не обмежувалася жадними представницькими нормами. Таку росквіт, яка свідчить про правдивий демократизм української колонії в Румунії, можуть собі дозволити лише ті колонії, в яких панує дух взаємної поваги та дійсного, а не штучного єднання.

Українофобському «Возрожденню» з Парижа цього не видно. Про ці факти воно, певно, не знає. В протилежному випадкові воно не ризикувало-би виступати з такими «сенсаціями».

Про дійсні настрої української еміграції в Румунії, які, між іншим, панували і на останній вересневій конференції, можна судити по тих почуттях, які висловлено в привітанні, надісланому п. Заступникові Голови Директорії У. Н. Р. та Головному Отаманові Українського Війська Андрію Лівницькому.

А привітання це згучить так:

«Громадсько - Допомоговий Комітет, з доручення 5-ї конференції Української Еміграції в Румунії, має за шану передати Вам вислови самої глибокої і широкі подяки за ті бадьорі слова Вашого привітання, які викликали в душах всіх членів конференції зворушаюче патріотичне піднесення та які гучною луною відіб'ються по всіх закутках розсіяння нашої еміграції тут, в Румунії.

При цій нагоді, Конференція, при абсолютній одностайності, доручила Комітетові передати Вам — яко верховному вождю, — а також і урядові У. Н. Р. — яко єдиному правному державному органу визвольних змагань українського народу, — що українська еміграція в Румунії ніколи не хиталася в своїх національних почуваннях і ніколи не випускала з рук святих для неї жовто - блакитних прапорів Української Народньої Республіки.

Українська еміграція в Румунії з великою увагою, але й з не меншим спокоєм, слідкує за тими шаленими атаками, які з різних боків ведуться на український національно - державний провід — в особі Уряду У. Н. Р. та всіх

його чільних діячів, і в урочистий для себе день — відкриття 5-ї по черзі конференції — з одностайною непохитністю, твердо і рішуче заявляє, що вона знає правдиву ціну цим атакам і кваліфікує їх — як ганебну провокацію з боку професійних авантюристів, самозакоханих амбітників, нікчемних перекінчиків та плагних провокаторів, а через те й відноситься до них лише з огидою та призирством.

Відвертим ворогам українська політична еміграція, що нині перебуває в Румунії, дасть гідну відповідь тоді, коли Уряд Української Народньої Республіки знову покличе її під свої бойові прапори» (Українтаг).

Бібліографія

Українська література у «Svetove Knihovne» J. Oto.

Працьке видавництво Отто видало в р. 1927 «Seznam svetove knihovny podle literatur».

Від кількох десятиліть Отто видає вже свою «Svetovu knihovnu» на взір Universal-Bibliotek Реклама, Biblioteka Mundi Jusel Verlag'a чи «Универсальной Библиотеки» Антик і Ко (Москва). На останній сторінці (59) «Seznam» знаходимо: «література укра-

їнська дивись русинська». На сторінці 47 цілковито умістилися аж дві літератури: румунська (заступлена трьома книжками: Кармен Сільві, Гане та «Злагути») та русинська: 6 книжок, чотирьох авторів, а саме: Андрій Чайковський «Козацька помста» (перекл. О. С. Ветті), Іван Франко: 1) «Voia constrictor» (пер. Фр. Главачек), 2) «Галицькі образки» («Два приятелі», «Історія моєї різачки», «День життя львівських вуличників», «Гава Панталаха» — пер. Яр. В. Буріан. Вступ Адольфа Черного); 3) «Украдене щастя» пер. Яр. Розвода. Яцків. «Горчичне зерно» — пер. і вступ К. Гандзеля. Кобиліанська «Малоруські ковелі» («Битва», «Природа», «Некультурні» — пер. та вступ Т. Йурнерової).

Переклади з Башкирцевої чомусь потрапили до російської літератури, хоч Башкирцева не росіянка, а українка, писала ж свої денники французькою мовою, і більше справедливо було б її містити у відділі французької літератури, а коли ні — то до української, а не до російської, з якою Башкирцева не мала нічого спільного, не люблячи Росії, не зносячи росіян, і нічого в російській мові не написавши, в той час, як згадки за Україну та українців, повні цілком ясно висловленого українського патріотизму, можна спиткати на багатьох сторінках денників знаменитої малярки.

Б і б л і о ф а г.

З м і с т.

Париж, неділя, 11 листопаду 1928 року — ст. 1. — Н. В. З приводу 10-річчя ЧСР — ст. 3. — Д а в н і й. Літературні спостереження. VI. Хвильовий — ст. 7. — К и я н и н. Сучасний Київ — ст. 10. — В. Л е о н т о в и ч. Спогади III. — ст. 15. — А. Я. Українське правниче товариство в Празі — ст. 19. — O b s e r v a t o r. З міжнароднього життя. — 20. З преси — ст. 21. — З широкого світу — ст. 23. — Події у Львові ст. 25. Х р о н і к а. — З Великої України — ст. 26. — З життя укр. еміграції. — У Франції — ст. 28. — В Румунії — ст. 28. — Бібліографія — ст. 31.

КНИГАРНЯ „ТРИЗУБ“

На складі отримано новий транспорт книжок, гарних листівок з видами Києва та малюнків відомих укр. малярів, а також листівок з вишиванками.

Адреса книгарні: «LE TRIDENT». 42, Rue Denfert-Rochereau
Paris V.

О П О В І С Т К А

Рада Української Об'єднаної Громади у Франції (Париж) та Рада Українського Військового Товариства у Франції оповіщають членів зазначених організацій, що ними винайнято для спільного користування стале помешкання на суботу і неділю кожного тижня від 12-ої дня до 12-ої веч.

Адреса помешкання: Brasserie Buffalo. 2, Avenue d'Orléans.
Paris XIV. Métro: Denfert-Rochereau.

Офіційне відкриття помешкання відбудеться в неділю 11-го листопаду с. р. о 20¹/₂ год. вечера, на яке запрошуються члени обидвох організацій.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris V.
Поштова адреса: «Le Trident» («Tryzoub»). Boîte post. № 15. Paris XIII.
Редагує — Комітет. Адміністратор: Іл. Косенко.
Le Gérant: M-me Perdrizet.